

A HAZAI ERDŐREZERVÁTUM- KUTATÁS

A KvVM TERMÉSZETVÉDELMI HIVATALÁNAK TANULMÁNYKÖTETEI 8.

**A KvVM TERMÉSZETVÉDELMI HIVATALÁNAK
TANULMÁNYKÖTETEI 8.**

**A HAZAI
ERDŐREZERVÁTUM-KUTATÁS
CÉLJA, STRATÉGIÁJA
ÉS MÓDSZEREI**

SZERKESZTETTE:

HORVÁTH FERENC ÉS PROF. DR. BORHIDI ATTILA

TÉMAVEZETŐ:

DR. TEMESI GÉZA

**TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó
Budapest, 2002**

TARTALOM

BEVEZETÉS (HORVÁTH FERENC ÉS BORHIDI ATTILA)	11
1. AZ ERDŐREZERVÁTUM FOGALMA	15
2. EURÓPAI EGYÜTTMŰKÖDÉS AZ ERDŐREZERVÁTUM-KUTATÁSBAN: COST E4 (STANDOVÁR TIBOR)	17
2.1. A COST ÉS AZ E4-ES AKCIÓ BEMUTATÁSA	17
2.1.1. A COST-mechanizmus és a tevékenység főbb formái	17
2.1.2. A COST E4 „Forest Reserves Research Network”-akció életre hívásának előzményei, főbb célkitűzései	18
2.1.3. A résztvevők rövid bemutatása	19
2.2. A COST E4-AKCIÓ TEVÉKENYSÉGE SORÁN FELMERÜLT PROBLÉMÁK ÉS AZ ELÉRT EREDMÉNYEK	21
2.2.1. Az erdőrezervátum fogalmának értelmezése, a kutatás célkitűzései, az eredmények alkalmazási területei	21
2.2.2. Az erdőrezervátum-hálózatok működtetésének szervezési és kutatásmódszertani tapasztalatai	23
2.2.3. A COST E4-akció eredményei	24
3. AZ ERDŐREZERVÁTUM-PROGRAM JOGI, SZERVEZETI ÉS INFRASTRUKTURÁLIS KERETEI (TEMESI GÉZA, MÁZSA KATALIN ÉS HORVÁTH FERENC)	27
3.1. A HAZAI ERDŐREZERVÁTUM-HÁLÓZAT KIJELÖLÉSÉNEK ÉS FENNTARTÁSÁNAK TERMÉSZETVÉDELMI PROGRAMJA (TEMESI GÉZA)	27
3.1.1. Az erdő szerepének változása	27
3.1.2. Az erdőrezervátumok kijelölésének múltja Európában és hazánkban	28
3.1.3. A környezetvédelmi tárca Természetvédelmi Hivatalának erdőrezervátum-programja	30
3.1.4. Az erdőrezervátum fogalma, a kijelölés céljai és szempontjai	31
3.1.5. Az erdőrezervátumok jogi védelme	32
3.1.6. Az erdőrezervátum-program főbb eredményei	35
3.2. AZ ERDŐREZERVÁTUMOK FENNTARTÁSÁNAK ÁLTALÁNOS IRÁNYELVEI (TEMESI GÉZA)	38
3.2.1. Az erdőrezervátumok erdőgazdasági vagyongazdálkodása	40

3.2.2.	Vadállomány-fenntartás az erdőrezervátumok területén	41
3.2.3.	Erdei haszonvételek az erdőrezervátumokban	42
3.2.4.	Tudományos kutatási tevékenység	42
3.2.5.	Az erdőrezervátumok látogatása	44
3.3.	AZ ERDŐREZERVÁTUM-PROGRAM KOORDINÁLÁSA ÉS SZERVEZETI KERETEI (MÁZSA KATALIN)	45
3.3.1.	A szervezeti felépítésre és működési szabályokra vonatkozó törvények, rendeletek, kormányhatározatok, irányelvek és szakmai ajánlások	45
3.3.2.	Az erdőrezervátumok kijelölésével, fenntartásával, ellenőr- zésével és kutatásával kapcsolatos feladatok összefoglalása	46
3.3.3.	A feladatokhoz kapcsolódó létező és tervezett szervezeti struktúrák	47
3.3.4.	A szervezetek és feladataik, kapcsolataik leírása, összefoglalása	51
3.4.	AZ ERDŐREZERVÁTUM-KUTATÁSI PROGRAM INFRASTRUKTURÁLIS FELTÉTELEI (HORVÁTH FERENC)	55
3.4.1.	Az erdőrezervátumok területén kialakítandó, tájékoztató jelzések rendszere	55
3.4.2.	A terepi tájékoztató leltő és a terepi jelzéseket dokumentáló alaptérképek	56
3.4.3.	Az erdőrezervátum-program „térinformatikai közműve”	56
3.4.4.	Az Erdőrezervátum Program Archívuma és Katalógusa	56
3.4.5.	Önálló periodika: az eredmények hosszú távú megőrzésének hagyományos módszere	57
3.5.	AZ ERDŐREZERVÁTUMOKKAL KAPCSOLATOS TÖRVÉNYEK, RENDELETEK ÉS EGYÉB JOGI ESZKÖZÖK	58
4.	AZ ERDŐREZERVÁTUMOK BEMUTATÁSA AZ ORSZÁGOS ERDŐÁLLOMÁNY-ADATTÁR ALAPJÁN (BARTHA DÉNES ÉS ESZTÓ PIROSKA)	60
4.1.	AZ ERDŐREZERVÁTUMOK TERÜLETI STATISZTIKÁI	60
4.2.	ERDŐTÁRSULÁS-CSOPORTOK SZERINTI ÉRTÉKELÉS	64
4.3.	AZ ERDŐREZERVÁTUMOK KOROSZTÁLYVISZONYAI ÉS FAFAJÖSSZETÉTELE	67
5.	AZ ERDŐREZERVÁTUMOKBAN FOLYTATANDÓ KUTATÁSOK ÁLTALÁNOS CÉLKITŰZÉSEI (SOMOGYI ZOLTÁN)	83
5.1.	ÁLTALÁNOS KUTATÁSI CÉLKITŰZÉSEK	83
5.2.	A KUTATÁSOKAT MOTIVÁLÓ NÉHÁNY ALAPKÉRDÉS	84
5.3.	NÉHÁNY TOVÁBBI MEGJEGYZÉS	86

6. AZ ERDŐREZERVÁTUM-KUTATÁS STRATÉGIÁJA ÉS MÓDSZERTANA	88
6.1. KUTATÁSI STRATÉGIA (STANDOVÁR TIBOR)	88
6.1.1. A hosszú távú erdőkutatások általános kérdései	88
6.1.2. A magyar erdőrezervátum-kutatási program stratégiai kérdései	92
6.2. AZ ERDŐÁLLOMÁNY TÖRTÉNETÉRE VONATKOZÓ ADATOK FELKUTATÁSA (OROSZI SÁNDOR ÉS BÖLÖNI JÁNOS)	99
6.2.1. Az erdőket ért (részben ma is érő) legfontosabb emberi hatások	100
6.2.2. Paleoökológiai adatok	103
6.2.3. Történeti térképek	103
6.2.4. Üzemtervek	104
6.2.5. Egyéb írásos források	106
6.2.6. Légifotók	106
6.2.7. Műholdfotók	107
6.2.8. Szóbeli információk	107
6.3. ESEMÉNYFIGYELÉS (CZÁJLIK PÉTER ÉS HORVÁTH FERENC)	108
6.3.1. Cél	108
6.3.2. Javasolt módszer	109
6.3.3. Az eseménykövetés feltételei	110
6.3.4. Az eseménykövetés során rögzítendő események, jelenségek	111
6.4. FAÁLLOMÁNY-SZERKEZETI VIZSGÁLATOK	114
6.4.1. Bevezetés: a faállomány-szerkezet és vizsgálatának szükségessége (Czájlik Péter és Somogyi Zoltán)	114
6.4.2. Főbb faállomány-szerkezeti típusok (Czájlik Péter)	126
6.4.3. Erdőrezervátumok besorolása kutatási érték szerint (Czájlik Péter)	132
6.4.4. Vizsgálati stratégiák (Czájlik Péter)	135
6.4.5. A módszerek részletezése vizsgálati szintenként (Czájlik Péter)	140
6.4.6. Egyéb módszerek (Czájlik Péter)	147
6.4.7. A faállomány-szerkezeti vizsgálatok adatai (Czájlik Péter)	152
6.5. TERMŐHELYI VIZSGÁLATOK	
(BIDLÓ ANDRÁS, KOVÁCS GÁBOR, ÉS FORRÓ EDIT)	157
6.5.1. Az erdőrezervátumok termőhelyének meghatározása (Bidló András és Kovács Gábor)	157

6.5.2. Az erdőrezervátumok termőhelyi tényezőiben bekövetkező változások nyomon követése (Bidló András, Kovács Gábor és Forró Edit)	166
6.6. NÖVÉNYZETVIZSGÁLATOK	
(STANDOVÁR TIBOR ÉS HAHN ISTVÁN)	174
6.6.1. A növényzet vizsgálatának szempontjai, főbb kérdések	174
6.6.2. Javasolt növényzetvizsgálati módszerek	175
6.6.3. Javaslat az erdőrezervátumokban végzett botanikai kutatások szintjeire	180
6.6.4. Kiértékelési szempontok	180
6.7. MIKOLÓGIAI VIZSGÁLATOK	
(SILLER IRÉN ÉS MAGLÓCZKY ZSÓFIA)	182
6.7.1. A gombák jelentősége az erdei életközösségekben	182
6.7.2. A mikológiai vizsgálatok célja és szempontjai	188
6.7.3. A mikológiai vizsgálatok javasolt módszerei	196
6.7.4. Az adatok kiértékelési szempontjai	200
6.8. ZOOLOGIAI VIZSGÁLATOK (TRASER GYÖRGY)	202
6.8.1. Az állattani vizsgálatok sajátosságai	202
6.8.2. Az erdő állatvilága	204
6.8.3. Válogatott eljárások az erdei fauna felmérésére	212
6.8.4. A zoológiai munkamódszerek minimális programja	225
6.9. ÖSSZEZÉS, ÉRTÉKELÉS ÉS A SZINTÉZIS LEHETŐSÉGEI	
(HORVÁTH FERENC ÉS CZÁJLIK PÉTER)	226
6.9.1. Az erdőrezervátum-kutatás vizsgálatainak főbb objektumai	226
6.9.2. A javasolt vizsgálati módszerek áttekintése	226
6.9.3. Az értékelés és szintézis lehetőségei	231
7. AZ ERDŐREZERVÁTUM-KUTATÁS INFORMATIKAI ALAPJAI (HORVÁTH FERENC)	236
7.1. AZ INFORMÁCIÓS RENDSZERREL SZEMBEN TÁMASZTHATÓ LEGFONTOSABB KÖVETELMÉNYEK	236
7.2. FELHASZNÁLÓI IGÉNYEK ÉS AZ ADATOK, INFORMÁCIÓK HOZZÁFÉRHETŐSÉGE	237
7.3. JAVASLAT AZ ERDŐREZERVÁTUM-KUTATÁSI PROGRAM ADAT- ÉS INFORMÁCIÓFELHASZNÁLÁSÁNAK SZABÁLYOZÁSÁRA	238
7.3.1. Az adat- és információfelhasználási szabályozás alakítása	238
7.3.2. A felhasználók csoportjai és az adatok tipizálása	238
7.3.3. Adatfelhasználói Megállapodás (AM)	240
7.4. ARCHIVÁLÁS ÉS NYILVÁNTARTÁS	241
7.5. DIGITALIZÁLÁS ÉS ADATMINŐSÉG-BIZTOSÍTÁS	241
7.6. FONTOSABB INFORMATIKAI MEGOLDÁSOK	242
7.6.1. Az erdőrezervátum-kutatási program archívuma és az archívum katalógusa	242

7.6.2. ER TAT – az ERdőrezervátum-kutatási program Térinformatikai AdatTára	242
7.6.3. Internetes és externetes tervek	244
8. IRODALOM	245
9. FÜGGELÉK	261
9.1. A HIVATKOZOTT KORMÁNYHATÁROZAT, TÖRVÉNYEK ÉS RENDELETEK SZÖVEGE (ÖSSZEÁLLÍTOTTA: MÁZSA KATALIN ÉS HORVÁTH FERENC)	261
9.1.1. 3581/1991. Kormányhatározat a Kormány rövid- és középtávú környezetvédelmi intézkedési tervéről	261
9.1.2. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény	261
9.1.3. Az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény	262
9.1.4. A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény	263
9.1.5. A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter 88/2000. (XI. 10.) FVM rendelete az Erdőrendezési Szabályzatról	264
9.1.6. 9/2000. (V. 19.) KöM rendelet a Természetvédelmi Őrszolgálat Szabályzatáról	265
9.1.7. 30/2001. (XII. 28.) KöM rendelet a Természetvédelmi kezelési tervek készítésére, készítőjére és tartalmára vonatkozó szabályokról	266
9.2. A COST E4-AKCIÓ AJÁNLÁSAI (FORDÍTOTTA: PÁSZTY GABRIELLA ÉS KRESZÍVNIK VIKTÓRIA)	268
9.2.1. Az 1-es munkacsoport (WG1) ajánlásaí Bücking et al. (2000) alapján	268
9.2.2. A 2-es munkacsoport (WG2) legfontosabb megállapításai és ajánlásaí Hochbichler et al. (2000) alapján	269
9.2.3. A 2-es munkacsoport (WG2) Thessalonikiben született ajánlásaí Hochbichler et al. (2000) alapján	272
9.2.4. A COST E4-akció közös ajánlásaí Parviainen et al. (2000b) alapján	
9.3. AZ ERDŐREZERVÁTUMOK KUTATÁSSZEMPONTÚ BESOROLÁSA ÉS RÖVID JELLEMZÉSE 1999-BEN (ÖSSZEÁLLÍTOTTA: HORVÁTH FERENC ÉS BÖLÖNI JÁNOS)	276
SZERKESZTŐK, SZERZŐK ÉS LEKTOROK	288
TÁBLÁZATOK ÉS ÁBRÁK LISTÁJA	
TÁBLÁZATOK	8
ÁBRÁK	15